

УДК 811.111:81' 371

ПРАГМАТИЧНА ЗВ'ЯЗНІСТЬ КОМП'ЮТЕРНОГО ДИСКУРСУ
ПРАГМАТИЧЕСКАЯ СВЯЗНОСТЬ КОМПЬЮТЕРНОГО ДИСКУРСА
PRAGMATIC COHESION OF COMPUTER DISCOURSE

Мойсеєнко С.М.

Мойсеєнко С.Н.

Moyseyenko S.M.

Національний технічний університет України «КПІ»

У статті здійснено ґрунтовний аналіз та систематизацію підходів у трактуванні поняття «дискурсивні елементи» в сучасній парадигмі лінгвістичних знань про дискурс та подано детальну класифікацію вищевказаних елементів.

Ключові слова: дискурсивні елементи, комп'ютерний дискурс, засоби зв'язку, структурна і логічна зв'язність.

В статье представлен глубокий анализ и систематизация подходов в определении понятия «дискурсивные элементы» в современной парадигме лингвистических знаний о дискурсе, а также представлена подробная классификация вышеуказанных элементов.

Ключевые слова: дискурсивные элементы, компьютерный дискурс, средства связи, структурная и логическая связность.

A thorough analysis and systematization of different approaches have been made in defining the notion of «discourse elements» in modern linguistic knowledge paradigm of discourse, and detailed classification of these elements has been outlined in this article.

Key words: discourse elements, computer discourse, communication facilities, cohesion and coherence.

Сучасні структурно-лінгвістичні студії, зосереджуючись на дослідженні дискурсу – монологічного й діалогічного [1; 4; 5], – направлені на висвітлення власне текстових особливостей спілкування: способи переключення теми, модальні обмежувачі, великі і малі текстові блоки, дискурсивну поліфонію як спілкування одночасно на декількох рівнях глибини тексту (морфологічному, лексичному, синтаксичному), змістову і формальну зв'язність дискурсу. Аналіз формальної зв'язності залишається ще далеким від завершення, оскільки йому

присвячені лише поодинокі наукові розвідки [2; 3].

Актуальність цього дослідження зумовлена загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних студій на вивчення мови у дії, зокрема, на з'ясування функціональної значущості прагматичних аспектів комунікації, що й визначають функціонування вжитих мовних одиниць.

Конкретні **завдання** дослідження такі: 1) з'ясувати низку базових понять, почасти, таких як дискурсивні засоби зв'язку (дискурсивні елементи); 2) виділити структурні класи дискурсивних елементів; 3) проаналізувати і здійснити подальшу класифікацію кожного із зазначених класів дискурсивних засобів зв'язку.

Вибір лексико-граматичних і стилістичних засобів дискурсу відповідає основному комунікативному завданню, згідно з яким інформація та авторські інтенції, призначені для сприйняття реципієнтами, повинні проходити крізь “час і простір” із мінімальними втратами. Внутрішньо текст, в якому, як відомо, реалізується дискурс, сегментований на речення таким чином, що утворює “упорядковану певним чином множину речень, об'єднаних єдиним комунікативним завданням” [1, с. 30 – 31]. Організація речень у фрагменти в межах дискурсу функціонально детермінована прагматикою дискурсу. В силу цього текст є порівняно стійкою “операційною одиницею мови” [6, с. 107], в якій забезпечується логічна, тематична, структурна і прагматична зв'язність.

Зв'язність дискурсу виражається в ієрархії різних за значущістю компонентів змісту, що виявляється в семантичних повторах, у зв'язку між словами й реченнями, між реченнями в абзаці, між абзацами, які пов'язані як на логічному і тематичному рівнях, так і на мовленнєвому.

Дискурсивні засоби зв'язку (дискурсивні елементи) – елементи висловлювання, наприклад, сталі словосполучення та речення, що відіграють магістральну роль в організації змісту і побудови дискурсу. Окрім реалізації конкретних стосунків, вони мають і прагматичні характеристики, тому можуть бути розглянуті з точки зору прагматики. Від інтенції адресанта залежить вибір речень та їх зв'язність. Дискурсивні елементи оформлюють зв'язок дискурсу як

мінімум між двома фразами, виражають зміст даного зв'язку, передають інтенцію того, хто говорить і його ставлення до змісту висловлювання. Клас даних одиниць, по-перше, не має чітких парадигматичних кордонів: синтаксичні конструкції та стійкі словосполучення, і, по-друге, об'єднує елементи, які традиційні граматики відносять до різних частин мови: прислівники, вигуки, числівники, дієслова [5, с.8 – 9].

Здійснений аналіз емпіричного матеріалу з комп'ютерних технологій дозволив виявити, що на лексичному рівні клас дискурсивних елементів представлений 1) *прислівниками* (so, now, thus, therefore, anyway, finally, however, though, further, similarly, perhaps, maybe, probably, certainly, (un)fortunately, naturally, evidently, surely, obviously, actually та ін.), *вигуками* (well, oh), *числівниками* (first, second та ін.), *перформативними дієсловами* (I think, I'm sure, I suppose, I agree, I say, I hope, I expect, I mean, I assume, I believe, I remember, I forget, I recall, I daresay та ін.); 2) *стійкими словосполученнями* (first of all, for example, on the other hand, on one hand, in addition, at the same time, in other words, in terms of, in general, that sort of thing(s), of course, no doubt, as you know, as I said/mentioned before та ін.); 3) *синтаксичними конструкціями* (Let's start with, Let's move on to, Do you have any questions?) та ін.) [3; 4].

На синтаксичному рівні зв'язність реалізується за допомогою повторів різних рівнів, наявності питальних та окличних речень, інверсії, вставних слів, паралельних конструкцій.

Так окличні речення надають висловлюванню емоційного напруження:

Do users want more? Of course! Users will always want more.

Знак питання не в питальних реченнях надає висловлюванню емоційного відтінку: ... *the best online service is the service that has what you want and is easy for you to use. The point? Keep an open mind when checking out an online service.*

Структурний аналіз показав, що дискурсивні елементи мають різну структуру і є як однослівними елементами (so, now, thus, anyway), так і цілими висловлюваннями предикативного типу S+P, інкорпорованими в структуру комп'ютерного дискурсу (if you remember, as I mentioned before, Do you have

any questions? та інші). Таким чином, можна виділити такі структурні класи дискурсивних елементів: однослівні дискурсивні елементи, дискурсивні елементи-сполучення значущих слів із службовими, дискурсивні елементи-фрази та дискурсивні елементи-інкорпоровані вислови [5, с.10].

Дискурсивні елементи включають не лише мовні висловлювання і елементи, що структурно формують дискурс, а також ті, що виражають суб'єктивну оцінку того, хто говорить, і сприяють встановленню контакту з адресатом. Тому в комп'ютерному дискурсі виділяємо власне з'єднувальні і прагмаорієнтовані дискурсивні елементи. Прагмаорієнтовані, в свою чергу, поділяються на композиційно-структурні та логіко-зв'язуючі [2].

Дискурсивні елементи з позиції структурної і логічної зв'язності

До першої групи відносяться елементи, які вказують на лінійний послідовний зв'язок в дискурсі, на власні зв'язки у межах змісту. Друга група об'єднує дискурсивні елементи, що реалізують опозицію адресант – адресат, тобто елементи, що відображають або позицію того, хто говорить, або позиції направлені на адресата і розраховані на створення атмосфери співпраці між комунікантами.

Ілюстрацією функціонування дискурсивних елементів у комп'ютерному тексті слугує такий фрагмент дискурсу:

More and more police departments are now using sophisticated devices to help control the increasing crime rate. Some of these devices are: *firstly*, a computer terminal inside a police vehicle to answer an officer's questions, *secondly*, a computer-controlled display unit for displaying fingerprints, and *thirdly*, educational systems for police officers such as terminals, enabling them to verify changes in laws, rules, and regulations.

The computer memory of many law enforcement systems contains all kinds of information. *First and foremost*, it has data on stolen items such as cars, license plates, and property. *Second*, it has information on missing persons and wanted fugitives. *Last but not least*, it contains information on political extremist groups and their activities.

Дискурсивні елементи характеризуються специфічними особливостями також і в усному дискурсі:

David: So tell me, Charles, how have you applied document-image-processing technology at your company? What exactly happens in the process?

Charles: *Well*, David, *first of all*, when a document arrives in the mailroom, the envelope is opened by a machine. *Then* its pages are removed and arranged by a clerk. *Next*, these pages are transferred to a mail analyst.

У порівнянні з письмовим дискурсом, в усному підвищується роль контактоустановлюючих і власне з'єднувальних засобів, що обумовлене актуалізацією міжособових стосунків між комунікантами, постійним врахуванням ролі адресата і адресанта, створенням атмосфери комунікативної співпраці, а також прагненням компенсувати відсутність графічних засобів розчленування дискурсу. Комунікант прагне створити дискурс, доступний для розуміння, зняти гіпотетично існуючі труднощі, що, у свою чергу, підвищує роль організуючого начала дискурсивних елементів.

Отже, дискурсивні елементи можуть бути різними за структурою та функціональними різновидами, але вони виконують важливу поєднувальну, контактоутворюючу та прагматичну функції. Більшість з'єднувальних елементів здатні відображати позицію того, хто говорить, його висловлювання

по відношенню до змісту, оцінку власної системи знань, процес взаємодії того, хто говорить, і того, хто слухає, логічні зв'язки між фактами, що повідомляються. Таким чином, вони є визначальними прагматичними компонентами при створенні комп'ютерного дискурсу.

Класифікація дискурсивних елементів, якими послуговується як адресант, так і адресат в межах монологічного й діалогічного комп'ютерного дискурсу, уможлиблює зрозуміти як прагматичні умови, так і прагматичний механізм успішності їх міжперсональної комунікативної взаємодії. Застосування теоретико-методологічного апарату, розробленого сучасною лінгвістикою – комунікативною, когнітивною й прагматичною – відкриває нові перспективи у вивченні особливостей засобів зв'язку у межах комп'ютерного дискурсу.

Список літератури:

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка: (Стилистика декодирования). Л.: Просвещение, 1981. – 295с.
2. Попадюк О.В. Дискурсивні елементи як засоби зв'язності у навчальному дискурсі – 2009 // www.naub.org.ua.
3. Теоретична граматика англійської мови: навчальні електронні ресурси [MoodleНаціональний університет «Острозька академія»]/ Л.М. Коцюк // Лекція. – Режим доступу: <http://moodle.uosa.uar.net/course/view.php?id=30>
4. Теоретична фонетика англійської мови: навчальні електронні ресурси [MoodleНаціональний університет «Острозька академія»]/ О.О.Пелипенко // Лекція. – Режим доступу: <http://moodle.uosa.uar.net/course/view.php?id=29>
5. ЧубароваЮ.Е. Функционально-структурные особенности и просодические средства выражения дискурсивных элементов англоязычного учебно-научного дискурса: автореф. дис. на соискание степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки»/Ю.Е.Чубарова. – Саранск, 2008. – 15с.
6. Halliday M.A. Linguistic function and literary style // Explorations in the functions of language. – London: Arnold, 1974. – P. 103 – 140.